

GEN104 7. přednáška

Techniky kvalitativního výzkumu

Rozhovor jako interakce

Konverzační partnerství

Data a jejich záznam

Využity podklady Mgr. K. Nedbákové, Ph.D. a Prof. PhDr L. Rabušice, Csc.

Přístupy v rámci kvalitativního výzkumu

Je jich více, nejčastěji uváděné jsou:

1. Etnografický výzkum
2. Fenomenologický výzkum
3. Etnometodologický výzkum
4. Zakotvená teorie (*grounded theory*)
5. Případová studie (*case study*)

etnografie - východiska

základ v antropologii.

“popis lidí” - deskriptivní studie cizích kultur a národů. Kulturním

parametrem je určitý znak, který mají lidé, již jsou studováni, společný. Např. *geografický* – určitá oblast nebo region, *náboženský*, *kmenový*, ale tímto znakem může být i nějaká *sdílená zkušenost*.

soustředění na detailní a přesný popis spíše než na vysvětlení. Operuje v duchu naturalistické tradice – sociální realitu „tam venku“ je třeba pozorovat takovou, jaká je, a takto o ní také referovat.

(chicagská škola)

etnografie - techniky

Etnografické studie jsou charakteristické především extenzivním výzkumem v terénu. Sběr dat zahrnuje jak formální, tak neformální dotazování, často opakované dotazování (návraty) a dále zúčastněné pozorování (život v komunitě). Z tohoto důvodu je Etng. V. nesmírně časově náročný a pro výzkumníka mnohdy znamená dlouhý čas strávený v terénu.

pozorování – různá míra zapojení

kompletní participant ----- kompletní pozorovatel

participant jako pozorovatel ----- pozorovatel jako participant

pozorování

etnografie - analýza

Analýza dat se děje v duchu “emického” přístupu = výzkumník interpretuje data z perspektivy populace, kterou studuje. Výsledky jsou prezentovány, jakoby je vyjadřoval člen dané populace, často se používá výraziva místního jazyka a místní terminologie. Etnog. V. může být problematický, když výzkumník není dost dobře obeznámen se sociálními zvyklostmi osob, které výzkumník zkoumá nebo když dobře nezná místní jazyk.

Interpretace v duchu “etic” perspektivy = perspektiva vnějšího pozorovatele, může vést k dezinterpretaci a ke konfúzním závěrům. Z tohoto důvodu se etnografové obvykle vracejí do terénu, aby zkontrolovali své závěry s místními informátory –aby je validizovali před tím, než je zveřejní.

fenomenologický výzkum I

Fenomenologie znamená doslova studium fenoménů (jevů). Je to způsob popisu něčeho, co existuje jako součást světa, v němž žijeme. Fenomény = události, situace, zkušenosti nebo koncepty. Každý z nás je obklopen mnoha fenomény, které si sice uvědomujeme, ale jimž ne vždy plně rozumíme.

Příklad: Bolest zad. Kvantitativní studie by nám řekla, jaké existují typy lidí, kteří trpí bolestí zad, jaká je frekvence výskytu těchto typů v populaci a jaké jsou její nejčastější příčiny.

Ale co skutečně znamená pro lidí život s bolestí zad? Jaké to dopady na jejich život? Jaké problémy dále způsobuje? To je již doménou fenomenologického přístupu. Jaký má chronická bolest zad vliv na kvalitu manželství nebo na vztah k dětem?

fenomenologický výzkum II

Fenomenologický výzkum začíná přiznáním, že existuje určitá mezera v našem porozumění každodennímu světu.

Fenomenologický výzkum nepřináší nezbytně definitivní vysvětlení jevů, ale přinejmenším zvyšuje míru našeho uvědomění, jakož i hloubku našeho vhledu do problémů

charakteristickou technikou jsou **opakované rozhovory**

etnometodologie I

Vychází z pojetí, že přirozený svět není takový, jaký je, ale že je sociálně konstruován. – vliv fenomenologie

Proto ho nemá smysl pouze pozorovat, ale je třeba zjišťovat, jakým způsobem lidé, kteří v něm žijí (aktéři), si **svůj každodenní svět vysvětlují, interpretují.**

Jelikož ale pravidla toho, jak si lidé svět vysvětlují (*as they make sense of it*), nám jsou neznámá, nelze použít výpovědi informátorů k přesnému popisu sociální reality. Je třeba nalézt techniky, s jejichž pomocí bychom byli schopni tato pravidla vysvětlování si světa (*how people make sense of their everyday world*) nalézt.

etnometodologie II

Harold Garfinkel - *break the rules*.

Rozbívá ustálená očekávání, která jsou považována za všeobecně platná a přitom sleduje jejich reakce. Tuto techniku nazval etnometodologií.

Etnometodologové, na rozdíl od etnografů, kteří se snaží svět pochopit v termínech aktérů, tedy způsobem, jak ho chápou samotní aktéři, se soustřeďují na identifikaci metod, jimiž se pochopení děje.

V centru pozornosti tak není informátor, ale konverzace. Jejím analýzou se etnometodologie snaží nalézt skryté vzorce interakcí, které regulují náš každodenní život.

etnometodologie III

z etnometodologických východisek čerpá

diskursivní analýza

obrat k jazyku – konstrukce diskursu

diskurs (Foucault) soubor výpovědí k určitému tématu

konstrukce diskursu – důraz na mocenský aspekt

zakotvená teorie I

Barney Glaser, Anslem Strauss (*The Discovery of Grounded Theory*, 1976).

Zakotvená teorie je pokusem vytvořit novou teorii na základě sběru dat o studovaném fenoménu. Jde za fenomenologii, neboť vysvětlení je vysvětlením výzkumníkovým (ne aktérovým) – výzkumník totiž vytváří vysvětlující teorii fenoménu.

Z. t. kombinuje naturalistický přístup s pozitivistickou snahou formulovat systém procedur, jak dělat kvalitativní výzkum. Umožňuje výzkumníkovi být vědeckým a kreativním.

zakotvená teorie II

3 hlavní zásady tvorby zakotvené teorie:

Opakovaně odstup od výzkumu a zeptej se sám sebe: Co se to tam děje? Je to, co si myslím, že se děje, ve shodě s datovou realitou?

Udrž si ducha skepticismu. Všechna teoretická vysvětlení, kategorie, které používám a hypotézy, které mám, ať pocházejí z literatury nebo ze zkušenosti, je nutno chápat jako prozatímní. Všechny je nutno neustále konfrontovat s daty.

Drž se výzkumných procedur. Pomohou ti vyhnout se nerealistickému pochopení dat (Strauss, Corbin 1990)

Výzkumníci v tomto paradigmatu se snaží vstupovat do terénu bez jakýchkoliv prekonceptů. Znat dopředu, co již jiní vyzkoumali, může vést k šumu v pozorování a teoriích.

nejblíže k ideálnímu modelu induktivního usuzování
obvyklé techniky: rozhovor, obsahová analýza

zakotvená teorie III

klíčové pojmy:

metoda konstantního srovnávání

Simultánní průběh sběru dat a jejich analýzy. Sběr dat je řízen poznatky z již analyzovaného materiálu.

teoretická tvorba vzorku (theoretical sampling)

reprezentativnost z hlediska výzkumného problému – výběr zkoumaných objektů je dán potřebou pokrýt všechny dimenze výzkumného problému, nikoliv reprezentativitou z hlediska populace.

teoretická citlivost

výzkumník vstupuje do terénu bez teorií a hypotéz, přesto je četbou a studiem předchozích výzkumů vybaven citlivostí pro vynořující se vzorce

případová studie I

může nabývat kvalitativní i kvantitativní formy

vhodná pro analýzu osob, organizací, institucí

typická je kombinace technik sběru dat – důležité jsou různé úhly pohledu

nejblíže vyhovuje idiografickému modelu poznání – zaměření na jednotlivost

případové studie:

- jako ilustrace určitého fenoménu na jednom případě
- jako popis jedinečného případu

případová studie II

focus group

skupinové dotazování řeší problém umělé individualizace – dotazování jednotlivců

bere v úvahu fakt, že jednání a postoje jsou často utvářeny v interakci

polostandardizovaná technika dotazování obvykle 7 – 15 respondentů – technicky zajišťná studia